

Ιμπεριαλισμός, παγκοσμιοποίηση και η κερδοφορία του κεφαλαίου

του Μάικλ Ρόμπερτς¹

μετάφραση του Άρη Ντα Κούνια Ντα Κόστα Ντίας, επιμέλεια Διονύσης Περδίκη

Κερδοφορία και ιμπεριαλισμός

Τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου ιμπεριαλισμού βρίσκονται στον σύγχρονο καπιταλισμό. Αυτό δεν είναι ταυτολογία. Η σύνδεση κλειδί μεταξύ ιμπεριαλισμού και καπιταλισμού είναι η γενική τάση της κερδοφορίας του κεφαλαίου να πέφτει με την πάροδο του χρόνου, οδηγώντας στη μετατόπιση κεφαλαίου εξωχώρια από τα εθνικά κεφάλαια που αναζητούν την αναστροφή αυτής της πτώσης.

Όταν 150 χρόνια πριν ο Μαρξ σκιαγράφησε τον νόμο της τάσης του ποσοστού κέρδους να πέφτει κατά την καπιταλιστική συσσώρευση – ένα νόμο που θεωρούσε ως τον «πιο σημαντικό στην πολιτική οικονομία» – έκανε ξεκάθαρο ότι υπήρχαν ‘αντιδρώντες’ παράγοντες στην λειτουργία αυτού του νόμου². Όντως, αυτός είναι ο λόγος που ο νόμος είναι μια ‘τάση’ που δεν πραγματοποιείται πάντοτε. Ένας σημαντικός αντενεργών παράγοντας είναι το ξένο εμπόριο και η υπερπόντια επένδυση. Αυτά μπορούσαν να φτηνύνουν το κόστος των πρώτων υλών που εξαγονταν από τις αποικίες και να αυξήσουν το βαθμό εκμετάλλευσης του εργατικού δυναμικού χρησιμοποιώντας την άφθονη προμήθεια φτηνής εργασίας (ένας αναξιοποίητος ‘εφεδρικός στρατός’) στις αποικιακές περιοχές. Το κέρδος που δημιουργούσε αυτή η εργασία μπορούσε να μεταφέρεται στις ιμπεριαλιστικές οικονομίες και έτσι να αυξάνει το ποσοστό κέρδους στο κέντρο.

Ο Λένιν στον *Ιμπεριαλισμό*³ εξήγησε αυτόν τον αντισταθμιστικό παράγοντα ως εξής. «Η ανάγκη εξαγωγής κεφαλαίου δημιουργείται από το γεγονός ότι σε μερικές χώρες ο καπιταλισμός έχει ‘παραωριμάσει’ και για το κεφάλαιο δεν υπάρχει (στις συνθήκες της ανεξέλικτης γεωργίας και της εξαθλίωσης των μαζών), πεδίο για ‘επικερδή’ τοποθέτηση»⁴. Αυτή είναι μια περιορισμένη εξήγηση. Ο Χάινρικ Γκρόσμαν την προχώρησε παραπέρα⁵. «Γιατί, λοιπόν, επικερδείς επενδύσεις δεν μπορούν να βρεθούν εντός συνόρων; Το γεγονός της εξαγωγής κεφαλαίου είναι τόσο παλιό όσο και ο σύγχρονος

καπιταλισμός ο ίδιος. Το επιστημονικό καθήκον συνίσταται στην εξήγηση αυτού του γεγονότος, επομένως και στην ανάδειξη του ρόλου που παίζει στο μηχανισμό της καπιταλιστικής παραγωγής».

Η θεωρία του Μαρξ υποστηρίζει ότι θα υπάρχει μια τάση να εξισωθούν τα ποσοστά κέρδους μεταξύ των διαφορετικών κεφαλαίων (ακόμα και υπό μονοπωλιακό καπιταλισμό) – όντως, με αυτόν τον τρόπο οι υψηλότεροι βαθμοί εκμετάλλευσης στον φτωχό ή αποικιακό [παγκόσμιο (σ.τ.μ.)] Νότο καταλήγουν στα ποσοστά κέρδους του πλούσιου και ιμπεριαλιστικού [παγκόσμιου (σ.τ.μ.)] Βορρά. Υπάρχει μεταφορά αξίας από τα λιγότερο παραγωγικά κεφάλαια του Νότου προς τα πιο παραγωγικά του Βορρά.

Ας εξετάσουμε το ακόλουθο παράδειγμα. Έστω ότι και στο Βορρά και στο Νότο ο βαθμός εκμετάλλευσης [δλδ. το ποσοστό εκμετάλλευσης, σ.τ.μ.] $(u/\mu)^6$ είναι σε όρους αξίας ο ίδιος και ίσος με 100%. Οι καπιταλιστές του Βορρά χρησιμοποιούν την τελευταία τεχνολογία οπότε ο χρόνος που χρειάζεται για να παραχθεί η αξία της εργατικής δύναμης είναι πολύ λιγότερος (20 μ) από ότι στο Νότο όπου οι καπιταλιστές χρησιμοποιούν παλαιότερη τεχνολογία και πιο φτηνή εργασία. Αλλά ο βαθμός εκμετάλλευσης [το ποσοστό εκμετάλλευσης, σ.τ.μ.] είναι ο ίδιος σε αυτό το παράδειγμα (στο Βορρά 20/20 και στο Νότο 60/60).

Βορράς: $80\sigma+20\mu+20\upsilon=120A$ Ποσοστό κέρδους= $20\upsilon/(80\sigma+20\mu)= 20\%$
Βαθμός εκμετάλλευσης= $20\upsilon/20\mu= 100\%$

Νότος: $40\sigma+60\mu+60\upsilon=160A$ Ποσοστό κέρδους= $60\upsilon/(40\sigma+60\mu)= 60\%$
Βαθμός εκμετάλλευσης= $60\upsilon/60\mu= 100\%$

Σύνολο: $120\sigma+80\mu+80\upsilon=280A$ Μέσο Ποσοστό κέρδους= $80\upsilon/(120\sigma+80\mu)= 40\%$

Οι καπιταλιστές στο Νότο αποσπούν 160A σε αξία από τους εργάτες τους, ενώ οι καπιταλιστές στο Βορρά αποσπούν λιγότερα, 120A. Το ποσοστό κέρδους σε όρους αξίας στο Βορρά θα ήταν μόνο 20% ενώ στο Νότο 60%. Αλλά ο ανταγωνισμός στην παγκόσμια αγορά εξισώνει το μέσο ποσοστό κέρδους στο 40%. Επομένως, η τιμή παραγωγής (*prices of production*, σ.τ.μ.) για τον Βορρά και τον Νότο είναι 140 και ο Βορράς γίνεται αποδέκτης μια μεταφοράς αξίας 20 από τον Νότο. Οι καπιταλιστές του Βορρά λαμβάνουν ένα μέρος από την αξία που δημιουργήθηκε από τους εργάτες του Νότου μέσω του ανταγωνισμού των τιμών που εξισώνει το ποσοστό κέρδους στην παγκόσμια αγορά.

Έτσι λοιπόν, Βορράς: $80\sigma+20\mu+40\upsilon=140T$ (σε σύγκριση με 120A),
οπότε κέρδος κατά τη μεταφορά αξίας 20.
Νότος: $40\sigma+60\mu+40\upsilon=140T$ (σε σύγκριση με 160A),
οπότε απώλεια κατά τη μεταφορά αξίας 20.

Τώρα ας υποθέσουμε ότι οι εργάτες στο Νότο είναι 'υπερεκμεταλλεόμενοι' και εξαναγκάζονται να δεχτούν μικρότερο μισθό (κατά το ήμισυ από 60μ σε 30μ σε σχέση με το παραπάνω παράδειγμα). Τώρα η υπεραξία στο Νότο είναι πολύ υψηλότερη (και το ποσοστό υπεραξίας είναι τώρα 300% σε σύγκριση με 100% στο Βορρά). Η διαδικασία της παγκόσμιας αγοράς παράγει ένα μέσο ποσοστό κέρδους υψηλότερο από πριν, στο 65%.

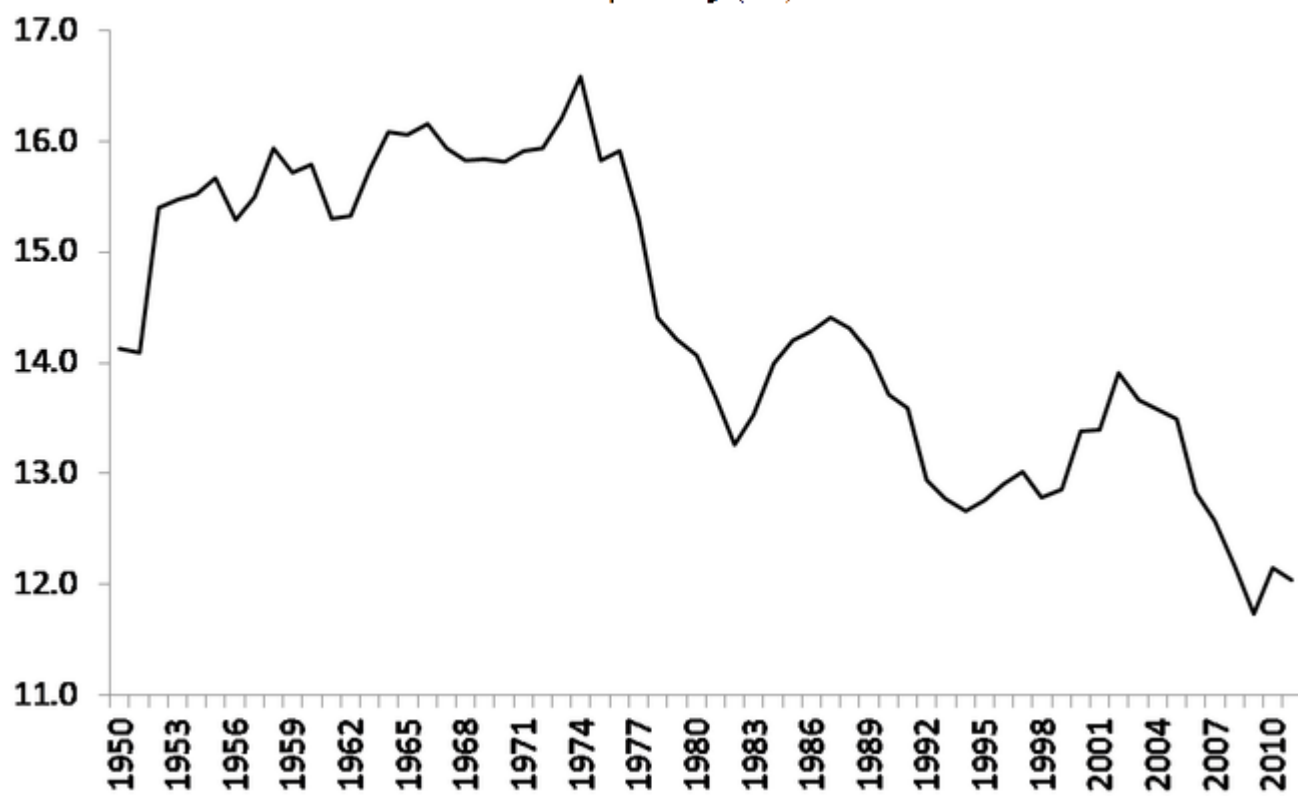
Βορράς:	$80\sigma+20\mu+20\upsilon=120A$	Ποσοστό κέρδους= $20\upsilon/(80\sigma+20\mu)= 20\%$ Ποσοστό εκμετάλλευσης= $20\upsilon/20\mu= 100\%$
Νότος:	$40\sigma+30\mu+90\upsilon=160A$	Ποσοστό κέρδους= $90\upsilon/(40\sigma+30\mu)= 130\%$ Ποσοστό εκμετάλλευσης= $90\upsilon/30\mu= 300\%$
Σύνολο:	$120\sigma+50\mu+110\upsilon=280A$	Μέσο Ποσοστό κέρδους= $110\upsilon/(120\sigma+50\mu)= 65\%$

Μέσω της μεταφοράς αξίας στην παγκόσμια αγορά, οι καπιταλιστές στο Βορρά τώρα λαμβάνουν επιπλέον 45A από τους υπερεκμεταλλεόμενους εργάτες του Νότου. Η υπερεκμετάλλευση στο Νότο αυξάνει τα κέρδη για τον Βορρά. Η συνολική υπεραξία σε Βορρά και Νότο έχει αυξηθεί από 80 στην αρχική περίπτωση σε 110 στην περίπτωση υπερεκμετάλλευσης.

Βορράς: $80\sigma+20\mu+65\upsilon=165T$ (σε σύγκριση με 120A),
οπότε κέρδος κατά τη μεταφορά αξίας 45.
Νότος: $40\sigma+30\mu+45\upsilon=115T$ (σε σύγκριση με 160A),
οπότε απώλεια κατά τη μεταφορά αξίας 45.

Οι μισθοί των εργατών του Βορρά δεν άλλαξαν. Με αυτή την έννοια, οι εργάτες του Βορρά δεν 'ζουν από' τους εργάτες του Νότου. Τόσο οι καπιταλιστές του Νότου όσο και του Βορρά εκμεταλλεύονται τους εργάτες του Νότου αποσπώντας αξία από αυτούς.

Ποσοστό κέρδους (%) των G20

Είναι η κούρσα για τα υψηλότερα ποσοστά κέρδους η κινητήρια δύναμη του παγκόσμιου καπιταλισμού και ο οδηγός του ιμπεριαλισμού και του ανταγωνισμού μεταξύ των ιμπεριαλιστικών εθνών-κρατών. Το ξένο εμπόριο μπορεί να αποδώσει υπερκέρδος για την προηγμένη χώρα. Για παράδειγμα, από περίπου τα μέσα του 1960 και έπειτα, το ποσοστό κέρδους έπεσε στις κυριότερες οικονομίες φτάνοντας στο μεταπολεμικό ελάχιστο μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '80. Έτσι, τα ηγετικά καπιταλιστικά κράτη επιδίωξαν να αντισταθίσουν τον νόμο του Μαρξ μέσω ανανεωμένων κεφαλαιακών ροών προς χώρες που διέθεταν τεράστιες δυνητικές εφεδρείες εργασίας οι οποίες θα ήταν πειθήνιες και θα αποδέχονταν μισθούς 'υπερεκμετάλλευσης'. Οι παγκόσμιοι φραγμοί εμπορίου μειώθηκαν, οι περιορισμοί στη διασυνοριακή ροή κεφαλαίων ελαττώθηκαν, και πολυεθνικές εταιρίες μετακίνησαν κεφάλαιο κατά βούληση εντός των εταιρικών τους λογαριασμών. Αυτό εξηγεί τις πολιτικές των μεγάλων ιμπεριαλιστικών κρατών εγχώρια (εντατικοποιημένη επίθεση στην εργατική τάξη) και εκτός συνόρων (η επιδίωξη μετατροπής ξένων εθνών σε υποτελείς). Η παγκοσμιοποίηση είναι επομένως το προϊόν της επιδίωξης να αυξηθεί η κερδοφορία μετά από μια σημαντική κάμψη της στις μεγαλύτερες καπιταλιστικές οικονομίες.

Αυτή η σύνδεση μεταξύ των αλλαγών του ποσοστού κέρδους των μεγαλύτερων καπιταλιστικών οικονομιών και της παγκοσμιοποίησης μπορεί να δειχθεί από όταν ο καπιταλισμός έγινε ο κυρίαρχος τρόπος παραγωγής στον κόσμο, ξεκινώντας με την Ευρώπη, τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία στα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Επιπλέον, φαίνεται ότι μετά από μια ιδιαίτερα μακρά περίοδο χαμηλής κερδοφορίας και στασιμότητας της παραγωγής, ο ιμπεριαλιστικός ανταγωνισμός στη διαπάλη για το μοίρασμα των μεριδίων της παγκόσμιας υπεραξίας γίνεται οξύς. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων για τη λεία της εκμετάλλευσης μετατρέπεται σε αρπαγή των λάφυρων του πολέμου.

Οι φάσεις της παγκοσμιοποίησης

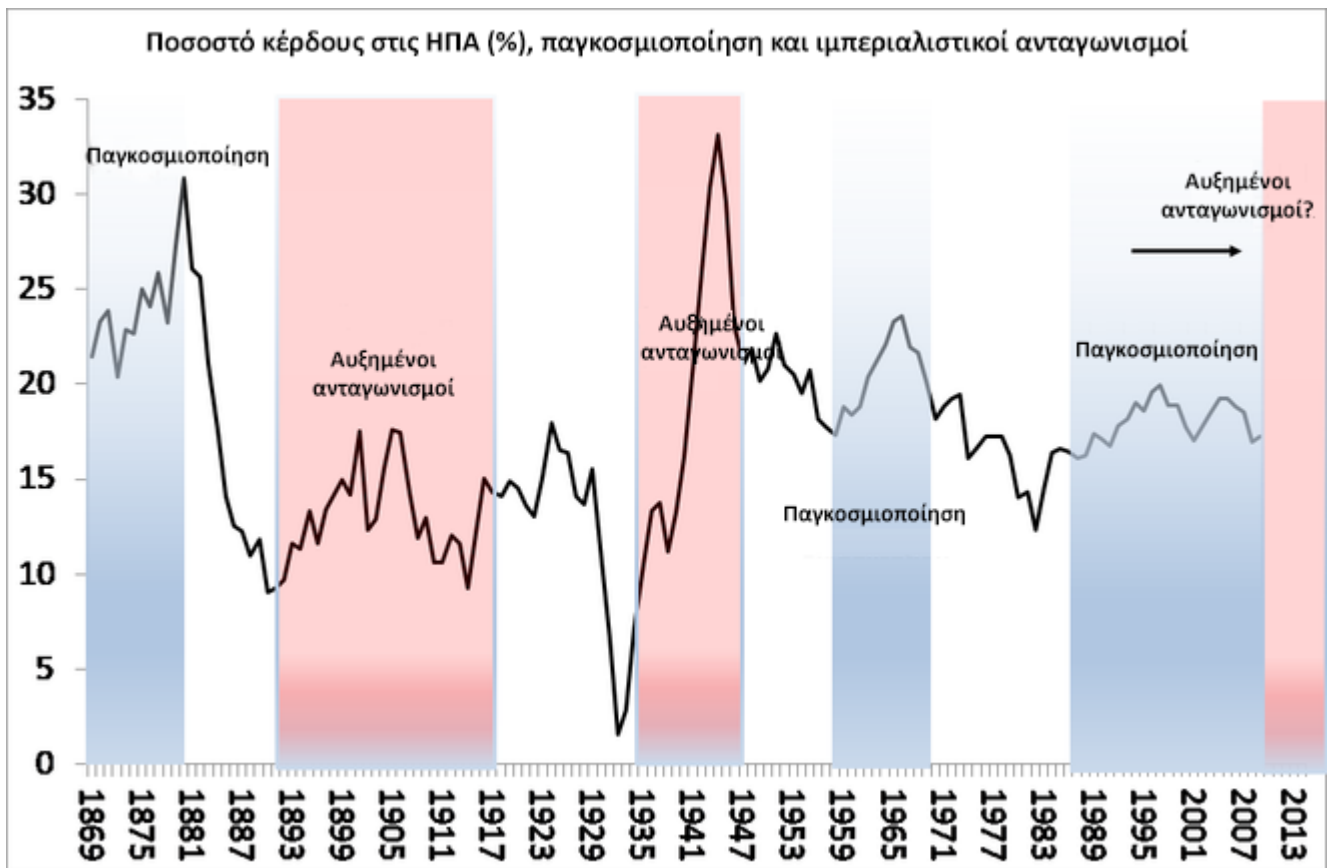
Έχουν υπάρξει τρεις [μακρές, σ.τ.μ.] υφέσεις στην ιστορία του καπιταλισμού: μια κατά τον ύστερο 19^ο αιώνα· η Μεγάλη Ύφεση του '30· και η παρούσα Μακρά Ύφεση.

Συμπίπτουν με διαφορετικές φάσεις του καπιταλισμού. Η ύφεση του ύστερου 19^{ου} αιώνα έδωσε την ώθηση για την ανάπτυξη του σύγχρονου ιμπεριαλισμού, ήτοι την επέκταση του χρηματιστικού κεφαλαίου στις «αποικίες». Αυτό εν τέλει οδήγησε σε μια νέα ιμπεριαλιστική σύγκρουση η οποία δεν επιλύθηκε με τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η ηγεμονική ιμπεριαλιστική δύναμη, η Μεγάλη Βρετανία, είχε αμετάκλητα αποδυναμωθεί από τον πόλεμο του 1914-18, αλλά η ανερχόμενη ηγεμονική δύναμη, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, δεν ήταν έτοιμη ή πρόθυμη να ενδυθεί το μανδύα της ιμπεριαλιστικής επικυριαρχίας. Οι ανερχόμενες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις, Γερμανία και Ιαπωνία, προσπάθησαν να αποσπάσουν μεγαλύτερο μερίδιο από τα λάφυρα. Αυτό οδήγησε στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την τελική ανάληψη της Παξ Αμερικάνα (Pax Americana) μετά το 1945.

Η παρούσα Μακρά Ύφεση μπορεί να ξεκινήσει μια καινούργια περίοδο ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών (αλλά περισσότερα για αυτό παρακάτω).

Μπορούμε να δείξουμε εμπειρικά ότι η παγκοσμιοποίηση εμπορίου και κεφαλαίου εκτοξευόταν όποτε η κερδοφορία του κεφαλαίου έπεφτε στα ιμπεριαλιστικά κέντρα.

Μεταξύ 1832-48 η κερδοφορία του κεφαλαίου στις μεγαλύτερες οικονομίες έπεσε· μετά ακολούθησε μια επέκταση της παγκοσμιοποίησης που ώθησε ανοδικά την κερδοφορία (1850-1870). Όμως, η νέα πτώση στην κερδοφορία οδήγησε στην πρώτη [μακρά, σ.τ.μ.] ύφεση του ύστερου 19^{ου} αιώνα (1870-1890), στη διάρκεια της οποίας αυξήθηκε ο προστατευτισμός και συρρικνώθηκαν οι κεφαλαιακές ροές. Με την οικονομική ανάκαμψη μετά το 1890, ο ιμπεριαλιστικός ανταγωνισμός αυξήθηκε, οδηγώντας στον Μεγάλο Πόλεμο του 1914-18.

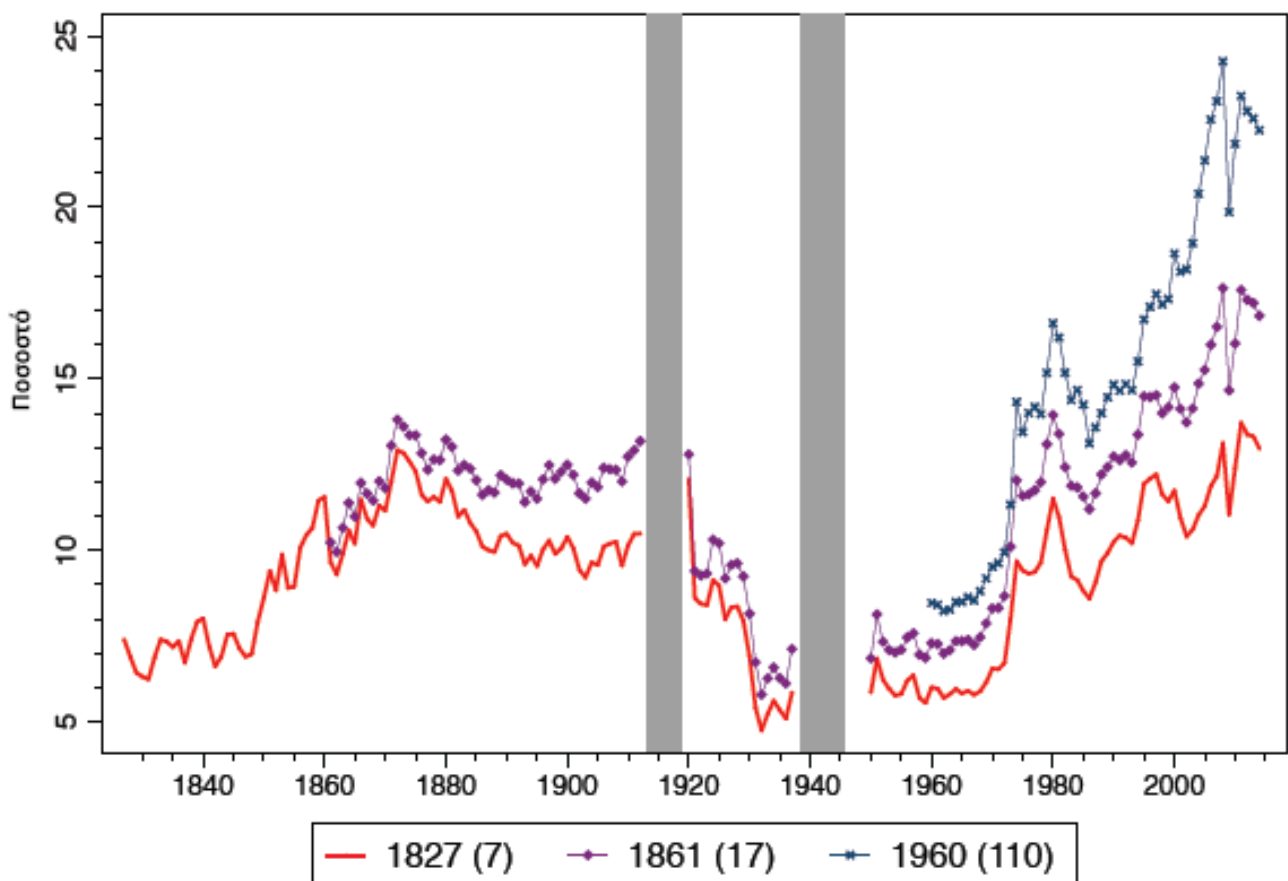
Στην μετά το 1918 περίοδο, μετά τις ήττες αρκετών Ευρωπαϊκών επαναστάσεων και την απομόνωση του Σοβιετικού κράτους, υπήρξε μια βραχεία περίοδος αύξουσας κερδοφορίας, πριν μια καινούργια πτώση οδηγήσει στην Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930. Ο ιμπεριαλιστικός ανταγωνισμός φούσκωσε ξανά οδηγώντας στο Β΄ ΠΠ.

Ξανά μετά την ήττα διάφορων εργατικών αγώνων μετά το 1945 σε Ευρώπη, Ιαπωνία και στις περιοχές των αποικιών, ο καπιταλισμός εισήλθε σε μια νέα 'χρυσή εποχή' σχετικά γοργής ανάπτυξης και αύξουσας κερδοφορίας. Η παγκοσμιοποίηση του εμπορίου (ελάττωση σε δασμούς και προστατευτισμό) και του κεφαλαίου (οδηγούμενες από το δολάριο οικονομίες και διεθνείς οργανισμοί) αναζωογονήθηκε, μέχρι που η κερδοφορία άρχισε να πέφτει τη δεκαετία του 1970. Αυτή

τη δεκαετία σημειώνεται κάμψη στη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου και των κεφαλαιακών ροών. Ωστόσο, από τη δεκαετία του 1980 ο καπιταλισμός πέρασε σε μια νέα επέκταση της παγκοσμιοποίησης εμπορίου και κεφαλαίου για να ανορθωθεί η κερδοφορία.

Δεν είναι σύμπτωση ότι η κίνηση της κερδοφορίας του κεφαλαίου στις ιμπεριαλιστικές χώρες συμβαδίζει με το βαθμό ανοικτότητας στο παγκόσμιο εμπόριο. Η ανοδική κερδοφορία μεταξύ 1850-70 συνοδεύτηκε από μια σημαντική πτώση στους φραγμούς του διεθνούς εμπορίου. Ωστόσο, ενώ η κερδοφορία έπεσε από τα μέσα της δεκαετίας του 1860 κατά την διάρκεια της [μακράς, σ.τ.μ.] ύφεσης του ύστερου 19^{ου} αιώνα, το ανοικτό εμπόριο σταμάτησε και ο προστατευτισμός επέστρεψε. Με αύξουσα κερδοφορία τη δεκαετία του 1920, οι εμπορικοί φραγμοί έπεσαν περαιτέρω έως την άφιξη της Μεγάλης Κρίσης. Ένα νέο κύμα φιλελευθεροποίησης του εμπορίου ξεκίνησε μόλις μετά τη δεκαετία του 1970.

Ανοικτότητα εξαγωγών για τρία δείγματα χωρών: 1827-2014

(Στη λεζάντα αναφέρονται τα αρχικά έτη κάθε δείγματος (# ο αριθμός χωρών κάθε δείγματος σε παρένθεση)

Έτσι λοιπόν, μπορούμε να χωρίσουμε την παγκοσμιοποίηση σε τρία μεγάλα κύματα. Το πρώτο ήταν μεταξύ 1860 και 1914 όταν η Ευρώπη και η Βόρεια Αμερική ήταν υπό την ισχυρή επήρεια της διεθνοποίησης. Η ροή αγαθών επιταχύνθηκε. Κεφάλαιο κινούνταν σχετικά ελεύθερα μεταξύ χωρών. Από ορισμένες πλευρές η χρηματοπιστωτική ενοποίηση ήταν πιο σαφής από ότι είναι σήμερα. Ακόμα και η μετανάστευση ήταν μεγαλύτερη από ότι είναι σήμερα. Περίπου 60 εκατομμύρια άνθρωποι έφυγαν από την Ευρώπη αναζητώντας την τύχη τους στον Νέο Κόσμο. Η Μεγάλη Βρετανία ήταν η ηγέτιδα οικονομία στον κόσμο.

Η βάση για το ευρωπαϊκό σύστημα ελεύθερου εμπορίου ήταν το σύμφωνο ελεύθερου εμπορίου του 1860 μεταξύ Μ. Βρετανίας και Γαλλίας. Πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες ακολούθως ευθυγραμμίστηκαν με αυτό το σύστημα. Ωστόσο, από τη δεκαετία του 1870, στην περίοδο της ύφεσης, μια ρωσική και αμερικανική 'εισβολή σιτηρών' υποκίνησε υψηλότερους δασμούς στο μεγαλύτερο μέρος της ηπειρωτικής Ευρώπης. Έτσι τελικά, το γενικό κόστος εμπορίου δεν σημείωσε εντυπωσιακή κάμψη μετά το 1870 καθώς δασμοί και μη δασμολογικοί φραγμοί αυξήθηκαν.

Στο δεύτερο κύμα μετά το Β' ΠΠ, δημιουργήθηκαν διεθνείς κανονισμοί και οργανισμοί που να υποστηρίξουν την οικονομική ενοποίηση σε παγκόσμιο επίπεδο. Η συνεργασία βασίστηκε στην Συμφωνία του Μπρέτον Γουντς του 1944. Οι ΗΠΑ ήταν πλέον η ηγέτιδα οικονομία στον κόσμο και το δολάριο έγινε η νομισματική βάση του [διεθνούς, σ.τ.μ.] χρηματοπιστωτικού συστήματος. Το 'σύστημα του Μπρέτον Γουντς' σήμαινε ότι τα έθνη είχαν σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες σε σχέση με το δολάριο των ΗΠΑ, το οποίο με τη σειρά του ήταν σταθερά προσδεμένο στον κανόνα του χρυσού.

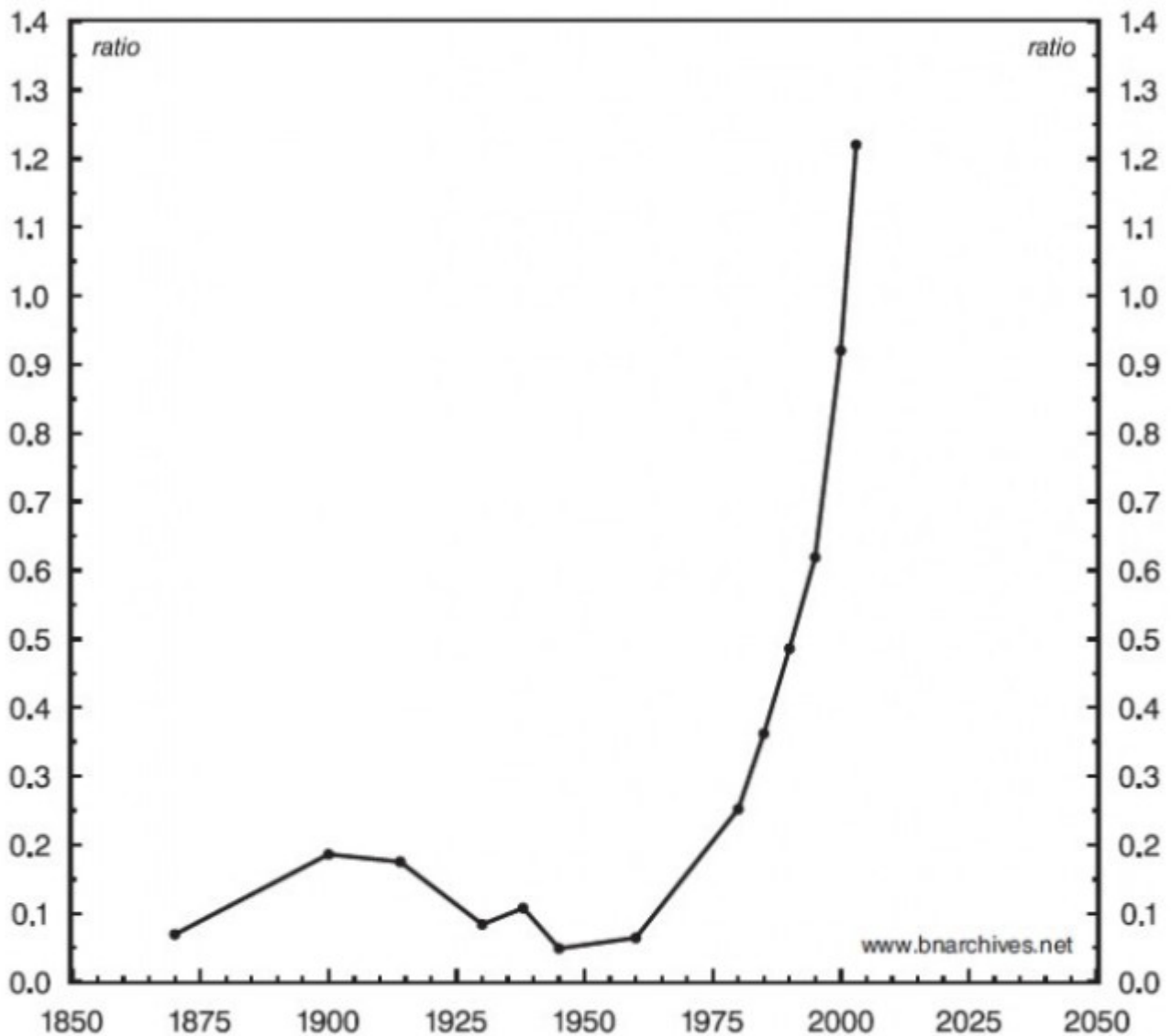
Δυο οργανισμοί ιδρύθηκαν αυτή την περίοδο, η Παγκόσμια Τράπεζα (ΠΤ, IBRD) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ, IMF). Επιπρόσθετα, μια ειδική συμφωνία, η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (ΓΕΣΔΕ, GATT) τέθηκε σε ισχύ το 1948. Στην πράξη η ΓΕΣΔΕ (GATT) [ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, ΠΟΕ, αποτελεί την μετεξέλιξή της, σ.τ.μ.] έγινε ο διεθνής οργανισμός που έθεσε το πλαίσιο για πολλά σημαντικά βήματα προς την αύξηση του παγκόσμιου ελεύθερου εμπορίου, κυρίως μέσω διαδοχικών μειώσεων στους βιομηχανικούς δασμούς. Αλλά από το 1970 το σύστημα του Μπρέτον Γουντς δεχόταν αυξανόμενες πιέσεις.

Πηγή ⁷	Πρώτο Κύμα	Δεύτερο Κύμα	Τρίτο Κύμα
Χρονική περίοδος	1860-1914	1944-1971	1989-
Τεχνολογία	Ατμομηχανή. Τηλέγραφος. Ηλεκτρισμός. Κινητήρας εσωτερικής καύσης.	Αεροσκάφη τζετ. Τηλεόραση. Δορυφόροι τηλεπικοινωνιών. Μεταφορές κοντέινερ.	Μικροεπεξεργαστές. Προσωπικοί Ηλ. Υπολογιστές. Διαδίκτυο. Φορητά τηλέφωνα.
Πολιτική Ηγεσία	Η Μ. Βρετανία οικονομικός ηγέτης. Αποικιοκρατία.	Οι ΗΠΑ οικονομικός ηγέτης. Ψυχρός Πόλεμος.	Πολυ-πολική (ΗΠΑ, ΕΕ, Κίνα). Παγκόσμιες δημοκρατικές διαδικασίες.
Κατάσταση Εμπορίου	Αρχικά ελεύθερο εμπόριο, αλλά αυξανόμενος προστατευτισμός.	Βαθμιαία μειούμενοι δασμοί στη βιομηχανία.	Όλο και περισσότερες χώρες υιοθετούν το ελεύθερο εμπόριο.
Εμπόριο Υπηρεσιών	Περιορισμένης κλίμακας. Οι ναυτιλιακές μεταφορές πιο σημαντικές.	Περιορισμένης κλίμακας. Οι ναυτιλιακές μεταφορές πιο σημαντικές.	Αυξανόμενης κλίμακας σε όλο και περισσότερους κλάδους.
Κεφαλαιακές ροές	Ελεύθερες.	Ρυθμιζόμενες.	Ελεύθερες.
Μετανάστευση	Ελεύθερη. Εκπατρισμός.	Ρυθμιζόμενη (εξαιρώντας τις σκανδιναβικές χώρες). Μετανάστευση εργασίας	Ρυθμιζόμενη (εξαιρώντας την ΕΕ). Πολιτική μετανάστευση.

Στο τρίτο κύμα από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, οι πιο πολυπληθείς χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου, ειδικά η Κίνα και η Ινδία, άνοιξαν τις πύλες τους στον κόσμο. Η ευρωπαϊκή συνεργασία πλάτυνε και βάθυνε. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, το διεθνές εμπόριο αυξήθηκε αρκετά ταχύτερα από την συνολική παραγωγή. Η εξαγωγή αγαθών έφτανε στο 31% του παγκόσμιου ΑΕΠ το 2006 σε σύγκριση με 12% το 1970. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις (η ίδρυση ή εξαγορά εταιριών εξωχώρια) αυξήθηκαν δυο φορές γρηγορότερα από το εμπόριο. Και ακόμα ταχύτερη ήταν η άνοδος στις ξένες ομολογίες (επενδύσεις που δεν οδηγούν στον έλεγχο ιδιοκτησίας ξένων επιχειρήσεων).

Το τρίτο κύμα είναι ορατό στην επέκταση των ακαθάριστων ξένων περιουσιακών στοιχείων (κεφάλαιο επενδυμένο στο εξωτερικό) μετά το 1980.

Αναλογία των Παγκόσμιων Ακαθάριστων Ξένων Περιουσιακών Στοιχείων προς το Παγκόσμιο ΑΕΠ

Σημείωση: Τα ακαθάριστα ξένα περιουσιακά στοιχεία αποτελούνται από μετρητά, δάνεια, ομόλογα, τίτλους ιδιοκτησίας στην ιδιοκτησία μη κατοίκων. Το τελευταίο σημείο δεδομένων είναι για το 2003

Πηγή⁸

Ο λόγος [δλδ. το κλάσμα, σ.τ.μ.] των παγκόσμιων ξένων περιουσιακών στοιχείων προς το παγκόσμιο ΑΕΠ υπερδιπλασιάστηκε μεταξύ 1870 και 1900, από 7% σε 19%. Αυτή η ανοδική κίνηση αντιστράφηκε στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα. Το χάος που προκάλεσαν δυο παγκόσμιοι πόλεμοι και

η Μεγάλη Ύφεση από την μια, και η εμφάνιση της εγχώριας 'θεσμικής σπατάλης' από την άλλη, υπονόμισαν την ροή κεφαλαίων και προκάλεσαν την υποχώρηση του μεριδίου ξένης ιδιοκτησίας. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η νέα παγκόσμια τάξη πραγμάτων υπό τις ΗΠΑ επέτρεψε ξανά την επέκταση των διεθνών κεφαλαιακών ροών και μέχρι το 2003, και μετά από ένα τέταρτο του αιώνα εκθετικής ανάπτυξης, έφτασε το ιστορικό μέγιστο του 122%.

Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Ινστιτούτο ΜακΚίνσεϊ (McKinsey Global Institute)⁹ μεταξύ 1990 και 2006 το παγκόσμιο ποσοστό περιουσιακών στοιχείων εξωχώρας ιδιοκτησίας επί των περιουσιακών στοιχείων σε όλο τον κόσμο έχει σχεδόν τριπλασιαστεί (εγχώριας συν ξένης ιδιοκτησίας), από 9% σε 26%. Η αύξηση είναι ευρείας κλίμακας: η ξένη ιδιοκτησία εταιρικών ομολόγων ανέβηκε από το 7% σε 21% επί του παγκόσμιου συνόλου, η ξένη ιδιοκτησία κρατικών ομολόγων ανέβηκε από 11% σε 31%, και η ξένη ιδιοκτησία εταιρικών μετοχών ανήλθε από 9% σε 27%.

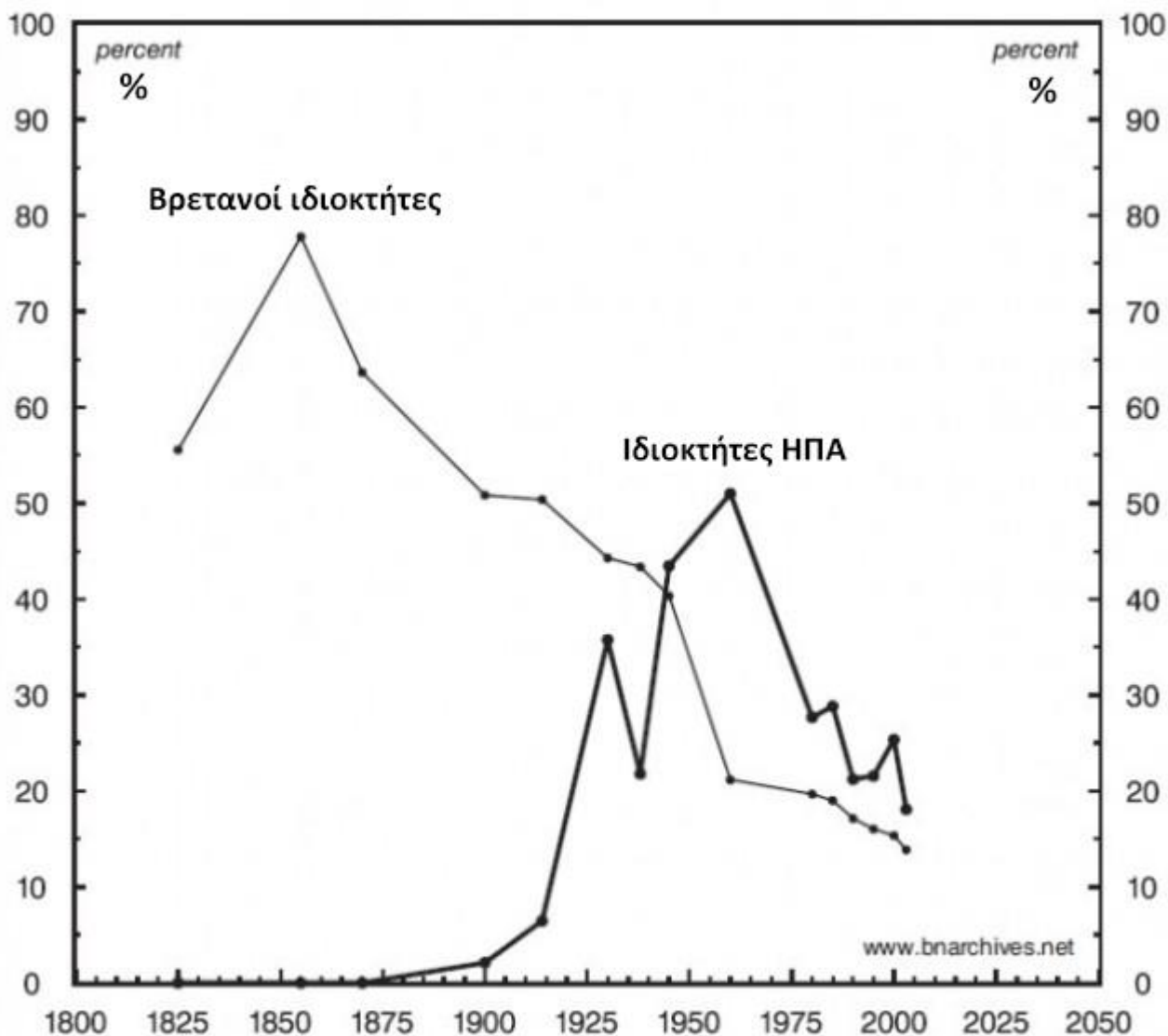
Ο καπιταλισμός έγινε πραγματικά παγκόσμιος στο τέλος του 20^{ου} αιώνα. Και αυτό διότι αυξανόμενες επενδύσεις στις αναδυόμενες καπιταλιστικές οικονομίες έφεραν στον κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής ένα τεράστιο απόθεμα αγροτικής και μη-καπιταλιστικής εργασίας και με το μεγαλύτερο μέρος της σε κόστος χαμηλότερο από το όριο της φτώχειας.

Ταυτόχρονα οι ιμπεριαλιστικές οικονομίες λειτουργούν ακόμα περισσότερο ως βάσεις του χρηματιστικού κεφαλαίου παγκόσμια. Ο Τόνι Νόρφιλντ σημειώνει¹⁰ ότι τα έσοδα αμερικανικών εταιριών από το εξωτερικό είναι στα 3 δις \$ την ημέρα και στο σύνολο μεγαλύτερα από το ΑΕΠ της Ελβετίας. Μια εταιρία του χρηματοπιστωτικού τομέα που δραστηριοποιείται σε ένα εκ των κύριων διεθνών χρηματοπιστωτικών κέντρων μπορεί να αντλεί από την υπεραξία που παράγεται οπουδήποτε στον κόσμο, εντέλει προς το συμφέρον της ιμπεριαλιστικής δύναμης στην οποία εδράζεται. Μόλις 147 εταιρίες ελέγχουν όλον τον κόσμο¹¹. Το ΔΝΤ εκτιμά ότι μόλις 30 τράπεζες έχουν άνω των 47 τρις \$ ενεργητικό, ή πάνω από το ένα τρίτο του ενεργητικού όλων των τραπεζών, και αυτές οι τράπεζες ελέγχουν το 70% της αγοράς πίστης¹².

Ωστόσο, ο κόσμος που ζουν οι διεθνείς εταιρίες είναι ακόμα περιφερειακός, όχι παγκόσμιος. Ο καπιταλισμός σήμερα παραμένει διαιρεμένος, όσος κι αν είναι ο βαθμός της οικονομικής ενοποίησης του, σε διακριτά καπιταλιστικά κράτη-έθνη, υπό την εξουσία της δικής του αστικής τάξης το καθένα, και τα οποία προβάλλουν τα συμφέροντά τους και προστατεύουν αυτά τα συμφέροντα ενάντια σε ανταγωνιστές. Το 1980, όταν άρχισε για τα καλά η 'χρηματιστικοποίηση' στις ΗΠΑ, αμερικάνικης

ιδιοκτησίας ήταν μόνο το 28% των παγκόσμιων ξένων περιουσιακών στοιχείων. Όμως, μέχρι το 2003 το μερίδιο ιδιοκτησίας των ΗΠΑ είχε μειωθεί σε μόνο 18%.

Μερίδια ιδιοκτησίας των Παγκόσμιων Ακαθάριστων Ξένων Περιουσιακών Στοιχείων

Σημείωση: Τα ακαθάριστα ξένα περιουσιακά στοιχεία αποτελούνται από μετρητά, δάνεια, ομόλογα, τίτλους ιδιοκτησίας στην ιδιοκτησία μη κατοίκων. Το τελευταίο σημείο .δεδομένων είναι για το 2003

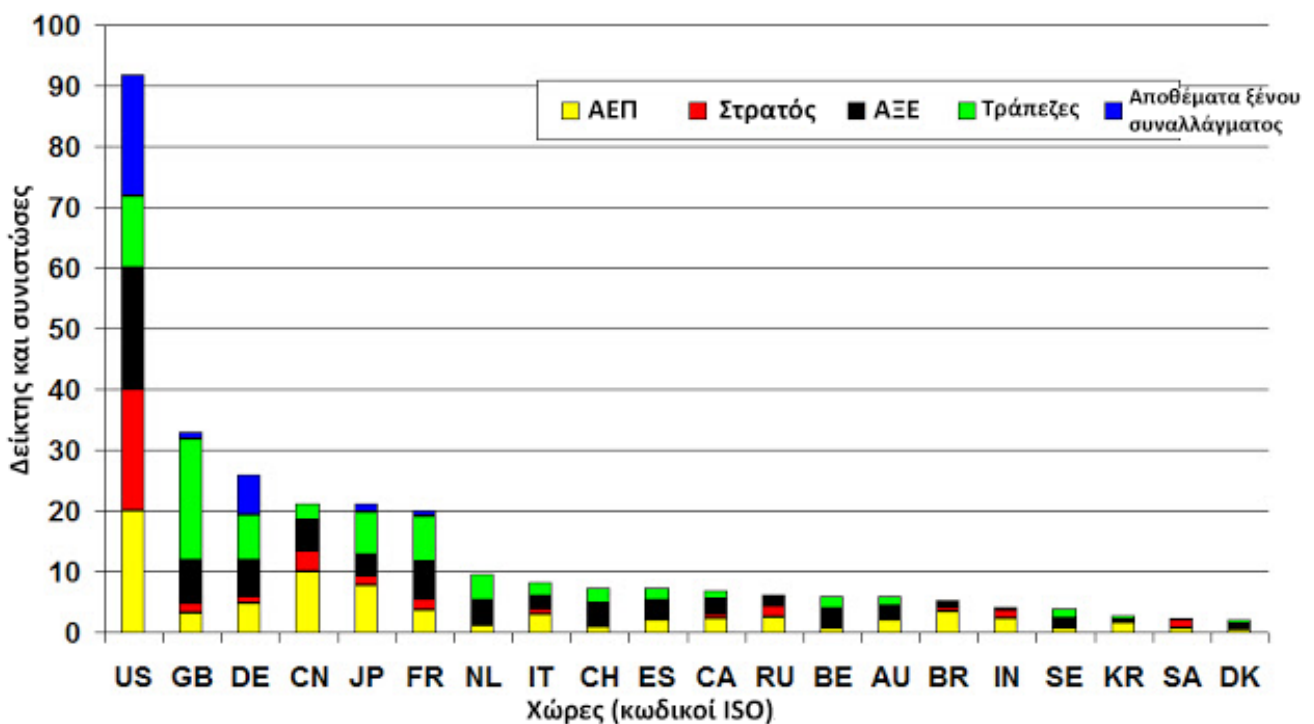
Πηγή⁸

Η ταχεία επέκταση των διεθνών χρηματοπιστωτικών συναλλαγών μετά τη δεκαετία του 1980, αποτέλεσε δυνητική πηγή κέρδους, και κίνητρο ανάπτυξης του χρηματοπιστωτικού τομέα της οικονομίας σε πολλές χώρες. Ωστόσο, στην προμετωπίδα αυτής της τάσης ήταν η άνθηση των

δραστηριοτήτων του Σίτι του Λονδίνου, το κέντρο δοσοληψιών της ιμπεριαλιστικής δύναμης της πιο στενά συνδεδεμένης με το χρηματοπιστωτικό τομέα.

Ο Βρετανικός καπιταλισμός έχασε την ηγεμονική του θέση εκατό χρόνια πριν, αλλά στη μεταπολεμική περίοδο ο χρηματοπιστωτικός του τομέας διατήρησε την παγκόσμια περιωπή του ενώ η μεταποιητική του βάση ελαττώθηκε. Η αγορά Ευρωδολαρίου το 1960 και η 'Μεγάλη Έκρηξη' της δεκαετίας του 1980, όταν αμερικάνικες και ξένες τράπεζες άρχισαν να λειτουργούν χωρίς περιορισμούς, διατήρησαν τα πρωτεία του Σίτι.

Η παγκόσμια ιεραρχία (δείκτης Νόρφιλντ 2012)¹³

US: ΗΠΑ, GB: Μ. Βρετανία, DE: Γερμανία, CN: Κίνα, JP: Ιαπωνία, FR: Γαλλία, NL: Ολλανδία, IT: Ιταλία, CH: Ελβετία, ES: Ισπανία, CA: Καναδάς, RU: Ρωσία, BE: Βέλγιο, AU: Αυστραλία, BR: Βραζιλία, IN: Ινδία, SE: Σουηδία, KR: Ν. Κορέα, SA: Σαουδική Αραβία, DK: Δανία

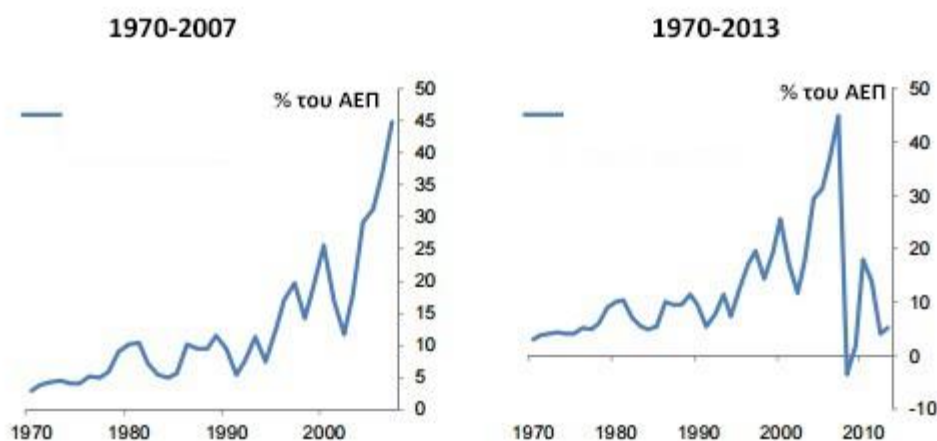
Η Βρετανία (MB) είναι δεύτερη μόνο στις ΗΠΑ όσον αφορά στη σημασία του χρηματοπιστωτικού της τομέα παγκόσμια, και σε κάποιους τομείς όπως το εμπόριο ξένου συναλλάγματος ηγείται. Έχει τις δεύτερες μεγαλύτερες συνολικές άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ, FDI) αξίας σχεδόν 2 τρις \$, ισοδύναμες με το 30% του ΑΕΠ της. Από τις κορυφαίες 500 παγκόσμιες εταιρίες, η MB έρχεται δεύτερη πίσω μόνο από τις ΗΠΑ με 34 εταιρίες. Διαθέτει 6 χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στα κορυφαία 50, συγκριτικά με τις ΗΠΑ που έχουν 10. Το ενεργητικό των βρετανικών τραπεζών είναι

τέσσερις φορές το ΑΕΠ της Βρετανίας, η υψηλότερη αναλογία στον κόσμο πίσω από την Ελβετία και τον φορολογικό «παράδεισο» του Λουξεμβούργου.

Στο προηγούμενο κύμα παγκοσμιοποίησης μετά το 1980, η δύναμη είχε [ήδη, σ.τ.μ.] μετατοπιστεί από τους ιδιοκτήτες μιας χώρας του πυρήνα (Βρετανία) σε αυτούς μιας άλλης (των ΗΠΑ). Αντιθέτως, στο επόμενο κύμα, οι υποψήφιοι μπορεί να είναι από την Κίνα, τον ΟΠΕΚ, τη Ρωσία, τη Βραζιλία, την Κορέα και την Ινδία, χώρες οι οποίες έχουν γίνει μεγάλοι ξένοι επενδυτές με σημαντικές διεθνείς τοποθετήσεις, συμπεριλαμβανομένων μεγάλων μεριδίων του Αμερικάνικου 'αυτοκρατορικού' χρέους.

Οι αρχές του 21^{ου} αιώνα έφεραν στο τέλος του το τρίτο κύμα παγκοσμιοποίησης. Η κερδοφορία στις κύριες ιμπεριαλιστικές οικονομίες κορυφώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 2000 και μετά από μια βραχεία τροφοδοτημένη με δανεισμό εκτίναξη μέχρι το 2007, εισήλθαν στην παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008, η οποία ακολουθήθηκε από μια νέα Μακρά Ύφεση¹⁴. Έτσι λοιπόν, ο αντισταθμιστικός παράγοντας στο χαμηλό ποσοστό κέρδους, της εξαγωγής εμπορευμάτων και της πίστωσης έχει ξεθυμάνει. Αυτό απειλεί την ηγεμονία του ιμπεριαλισμού των ΗΠΑ, ήδη σε σχετική εξασθένηση απέναντι σε φιλόδοξες δυνάμεις όπως οι Κίνα, Βραζιλία, Ινδία και Ρωσία. Ο ανανεωμένος ανταγωνισμός απειλεί να εξαπολύσει μεγάλες συγκρούσεις την επόμενη δεκαετία.

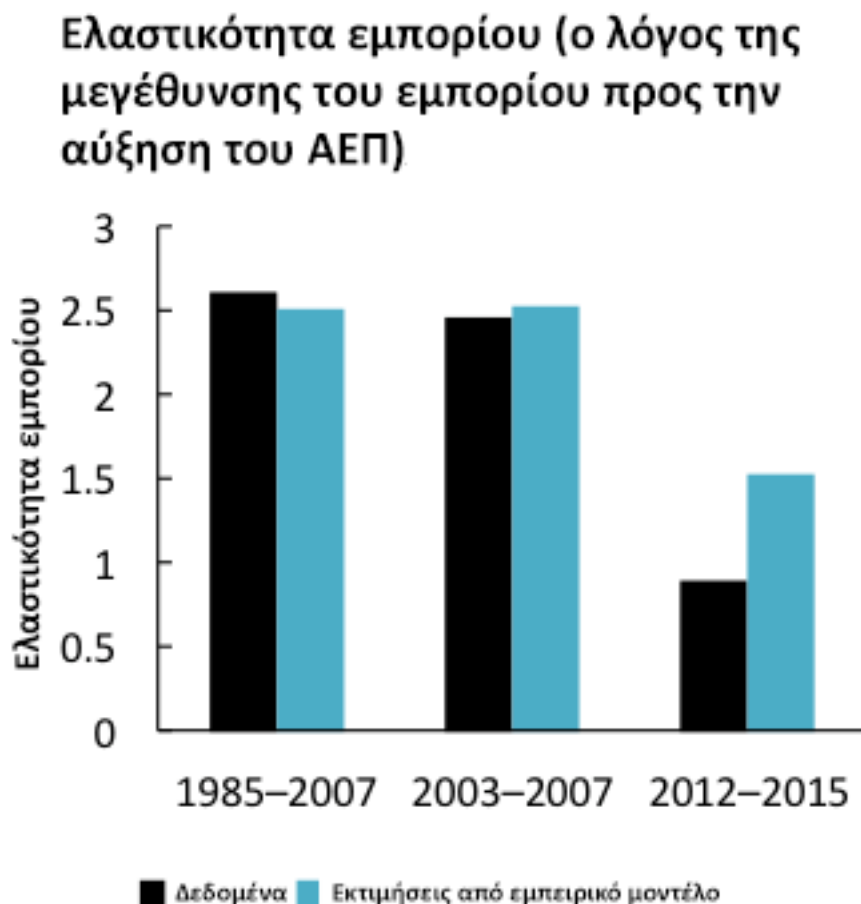
Ακαθάριστες κεφαλαιακές εισροές και εκροές για επιλεγμένες ανεπτυγμένες οικονομίες

.Δείγμα χωρών: Αυστραλία, Αυστρία, Γαλλία, Ισραήλ, Ιταλία, Ολλανδία, Σουηδία, Ην. Βασίλειο, ΗΠΑ
Πηγή: IMF International Financial Statistics, OECD

Χαρακτηριστικά του ιμπεριαλισμού στην εποχή μας

Η αύξηση του παγκόσμιου εμπορίου το 2016 ήταν αρκετά πιο κάτω από τον μετά την κρίση του 2008 μέσο όρο του 2,7%, ο οποίος με τη σειρά του είναι μικρότερος του μισού του ρυθμού αύξησης του παγκόσμιου εμπορίου πριν την κρίση (στο 5,7%)¹⁵. Το ΔΝΤ το θέτει ως εξής: «Από το 2012, ο ρυθμός αύξησης στον όγκο του παγκόσμιου εμπορίου σε αγαθά και υπηρεσίες ήταν μικρότερος από το ήμισυ του ρυθμού των προηγούμενων τριών δεκαετιών. Μόλις και μετά βίας συμβαδίζει με το [ρυθμό αύξησης του, σ.τ.μ.] παγκόσμιο ΑΕΠ και η επιβράδυνση είναι ευρέως διαδεδομένη [παγκοσμίως, σ.τ.μ.]»¹⁶.

Το ινστιτούτο ΜακΚίνσεϊ συνόψισε γιατί το παγκόσμιο εμπόριο και η βιομηχανική ανάπτυξη σέρνονται μετά το τέλος της παγκόσμιας κρίσης το 2009¹⁷. «Το σοκ της παγκόσμιας πιστωτικής κρίσης του 2008 προκάλεσε την πρώτη καταγεγραμμένη πτώση στο παγκόσμιο ΑΕΠ και η παραζάλη από τότε επιμένει, με πολλές χώρες να δυσκολεύονται με αναπάντεχα ασθενείς ανακάμψεις.» Και

δεν πρόκειται να καλυτερέψουν τα πράγματα. «Πιο ανησυχητικά, οι προοπτικές μακροπρόθεσμης ανάπτυξης αποτελούν σοβαρό λόγο ανησυχίας. Η ετήσια μεγέθυνση του ΑΕΠ από το 2014 έως το 2064 εκτιμάται ότι πρακτικά θα ελαττωθεί στο ήμισυ, πέφτοντας στο 2,1% παγκόσμια και στο 1,9% για τις ανεπτυγμένες χώρες».

Ο λόγος [δλδ. το κλάσμα, σ.τ.μ.] της αύξησης των εισαγωγών προς τη μεγέθυνση του ΑΕΠ στις μεγάλες οικονομίες έχει πέσει αισθητά.

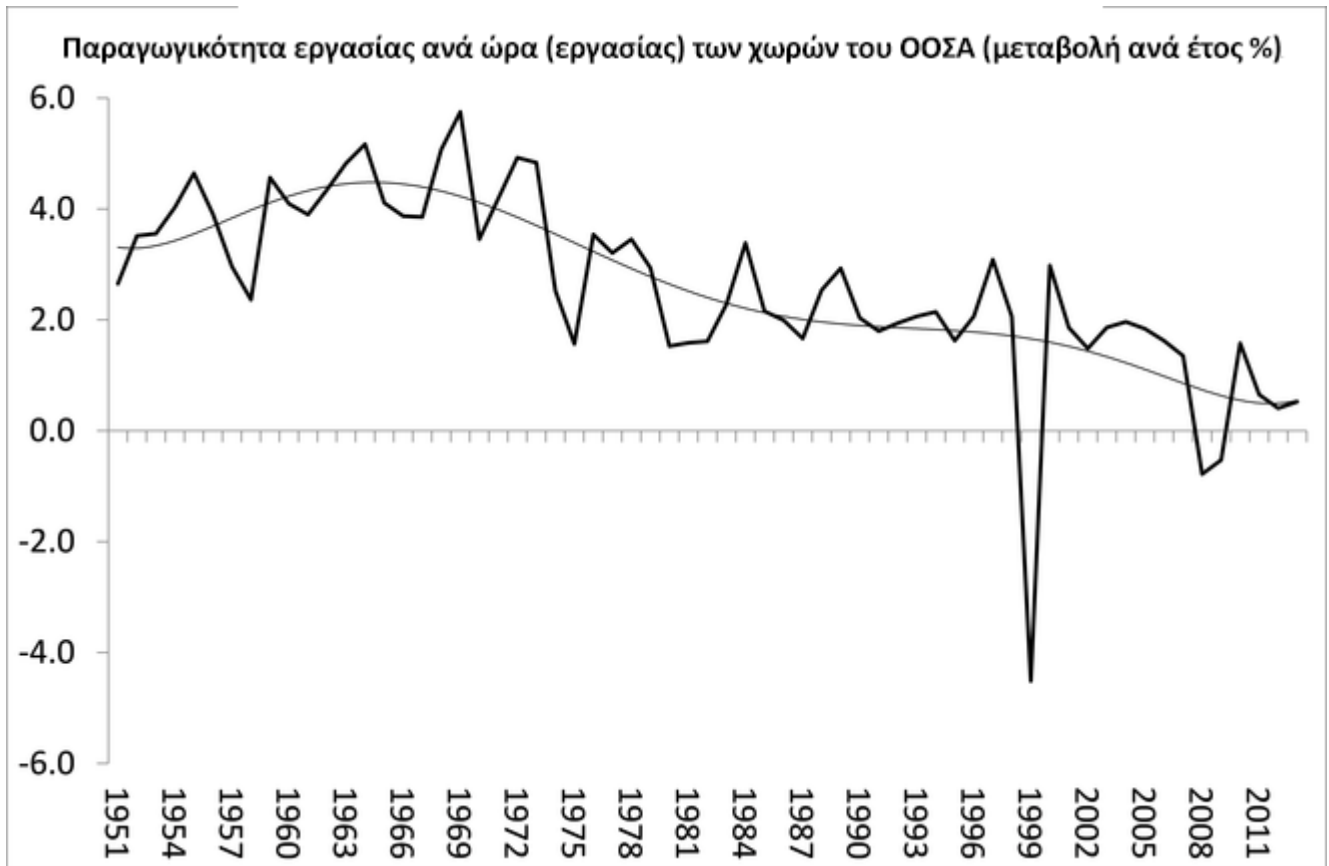
Οι οικονομολόγοι της Ντόιτσε Μπανκ συμπεραίνουν ότι «δίνει την αίσθηση ότι φτάνουμε στο τέλος μιας οικονομικής εποχής. Τέτοιες εποχές συχνά έρχονται και παρέρχονται σε μακρά κύματα. Τα τελευταία 30 χρόνια ένας τέλειος συγκερασμός παραγόντων – η επάνοδος της Κίνας στην παγκόσμια οικονομία το '70, η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, και σε ένα βαθμό, η οικονομική φιλελευθεροποίηση της Ινδίας – πρόσθεσαν πάνω από ένα δισεκατομμύριο εργαζόμενους στην παγκόσμια αγορά εργασίας»¹⁸.

Η παγκοσμιοποίηση και η επανάσταση υψηλής τεχνολογίας ανέστρεψαν την φθίνουσα αύξηση της παραγωγικότητας της δεκαετίας του 1990. Αλλά αυτόν τον αιώνα η αύξηση της παραγωγικότητας στις ανεπτυγμένες οικονομίες οδεύει προς στασιμότητα. Μόνο η άνοδος της παραγωγικότητας στις αναδυόμενες οικονομίες επέτρεψε η παγκόσμια αύξηση παραγωγικότητας να μείνει κοντά στο 2% κατ' έτος. Μετά την παγκόσμια [καπιταλιστική, σ.τ.μ.] κρίση του 2008, η άνοδος της παραγωγικότητας έχει πέσει κάτω από το 1% το χρόνο.

Αυτό που δείχνουν τα νούμερα για την άνοδο της παραγωγικότητας είναι ότι η ικανότητα του καπιταλισμού (ή τουλάχιστον των ανεπτυγμένων καπιταλιστικών οικονομιών) να αυξάνει την παραγωγικότητα υποχωρεί. Για αντιστάθμιση, οι καπιταλιστές έχουν συμπιέσει το μερίδιο της νέας αξίας που λαμβάνει η εργασία και μεγάλωσαν το μερίδιο των κερδών. Πάνω από όλα, έχουν περικόψει το ρυθμό συσσώρευσης κεφαλαίου στην 'πραγματική οικονομία', και όλο και περισσότερο προσπαθούν να βρουν προσθετό κέρδος από κερδοσκοπία στον χρηματοπιστωτικό τομέα και στην αγορά ακινήτων.

Η περίπτωση της παραγωγικότητας επαναλαμβάνεται για τις θέσεις εργασίας στις ανεπτυγμένες οικονομίες. Η αύξηση της απασχόλησης είναι τώρα λιγότερο από 1% το χρόνο. Αν προσθέσεις (στην αύξηση παραγωγικότητας) μια παγκόσμια αύξηση απασχόλησης του 1% κατ' έτος, τότε η παγκόσμια

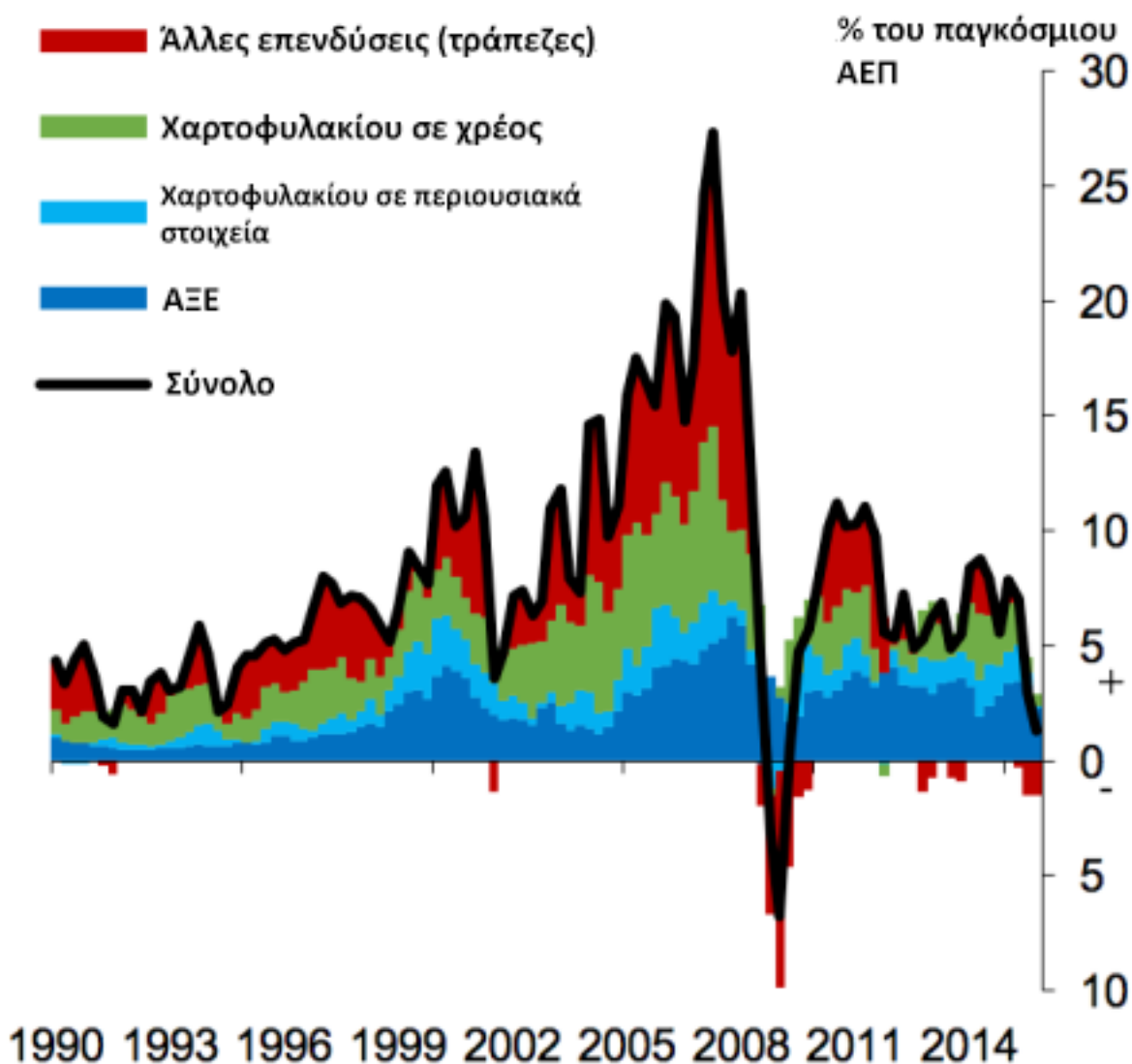
ανάπτυξη θα είναι λίγο πάνω από 3% το χρόνο για την επόμενη δεκαετία (και ένα μόλις 2% το πολύ για τις ανεπτυγμένες οικονομίες). Ο δυναμισμός του παγκόσμιου καπιταλισμού υποχωρεί.

Κάποιοι ισχυρίζονται ότι μετά την 60χρονη κάμψη της, η βιομηχανία μπορεί να αρχίσει να επιστρέφει στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές οικονομίες. Τότε η κερδοφορία θα ανέβει ξανά στις μεγαλύτερες καπιταλιστικές οικονομίες μέσω μια καινούργιας βιομηχανικής επανάστασης. Αυτή είναι η θέση του προέδρου Τραμπ, ο οποίος νομίζει ότι μπορεί να καλοπιάσει τους αμερικάνους κατασκευαστές να παράγουν εγχώρια και να περιορίσει τις φτηνές εισαγωγές από την Κίνα κλπ.

Αλλά αυτό είναι μια φαντασίωση. Η αμερικάνικη μεταποίηση αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια, αλλά ο τομέας ακόμα έχει 2 εκατομμύρια λιγότερες θέσεις εργασίας από όταν ξεκίνησε η κρίση του 2008. Η παγκόσμια μεταποίηση αναπτύσσεται ακόμα ταχύτερα, παρά τις πολλές αμερικάνικες ιδιοκτησίας εταιρίες που επεκτείνονται εγχώρια. Τα επίπεδα μισθών μπορεί να έχουν ανέβει στις αναδυόμενες οικονομίες και να είναι στάσιμα στις ανεπτυγμένες, αλλά ακόμα το χάσμα μεταξύ τους είναι τεράστιο. Το ωριαίο κόστος αποζημίωσης στη μεταποίηση στις ΗΠΑ είναι περίπου 4 φορές μεγαλύτερο από ότι στην Ταϊβάν και 20 φορές από ότι στις Φιλιπίνες.

Όπως έχει δείξει ο Τζον Σμιθ¹⁹ «περίπου το 80% του παγκόσμιου εμπορίου (σε όρους ακαθάριστων εξαγωγών) συνδέεται με τα διεθνή δίκτυα παραγωγής των διεθνικών εταιριών». Η UNCTAD [υπηρεσία του ΟΗΕ για το εμπόριο και την ανάπτυξη, σ.τ.μ.] εκτιμά ότι «περίπου το 60% του παγκόσμιου εμπορίου ... συνίσταται σε εμπόριο ενδιάμεσων αγαθών και υπηρεσιών που ενσωματώνονται σε διάφορα στάδια της παραγωγικής διαδικασίας των προς τελική κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών».

Ένα έντονο χαρακτηριστικό της σύγχρονης παγκοσμιοποίησης είναι ότι ένα πολύ μεγάλο και αυξανόμενο μέρος του εργατικού δυναμικού για πολλές από τις παγκόσμιες αλυσίδες παραγωγής βρίσκεται τώρα στις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Σε μια φράση, το κέντρο βάρους για μεγάλο μέρος της παγκόσμιας βιομηχανικής παραγωγής έχει «μετατοπιστεί από τον Βορρά στο Νότο της παγκόσμιας οικονομίας».

Με ένα τυπικό μέτρο συμμετοχής στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας που χρησιμοποιεί το ΔΝΤ, η άνοδος της κερδοφορίας των κυριότερων πολυεθνικών ανακόπτεται. Σίγουρα οι ροές πληροφοριών (διαδικτυακή κυκλοφορία και τηλεφωνικές κλήσεις κυρίως) έχουν εκτιναχθεί προς τα πάνω, αλλά το εμπόριο και οι κεφαλαιακές ροές είναι ακόμα κάτω από τις προ-κρίσης κορυφές τους. Οι παγκόσμιες άμεσες ξένες επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ επίσης πέφτουν και οι ροές κεφαλαίων στις αναδυόμενες οικονομίες σημειώνουν καθίζηση²⁰.

Ωστόσο, ο ιμπεριαλισμός συνεχίζει να ρουφά κέρδος από τις περιφερειακές οικονομίες με τον τρόπο που ο Μαρξ σκιαγράφησε στην θεωρία του για την εξίσωση κέρδους και για την άνιση ανταλλαγή. Η βασισμένη στις ΗΠΑ δεξαμενή σκέψης (think tank) Παγκόσμια Οικονομική Ακεραιότητα (Global Financial Integrity, GFI) και το Κέντρο Εφαρμοσμένης Έρευνας του Νορβηγικού Οικονομικού Πανεπιστημίου (Norges Handelshøyskole, NHH) λογάριασαν όλους τους οικονομικούς πόρους που μεταφέρονται μεταξύ πλούσιων και φτωχών χωρών κάθε χρόνο: όχι μόνο [οικονομική, σ.τ.μ.] βοήθεια, ξένες επενδύσεις και εμπορικές ροές, αλλά επίσης μεταβιβάσεις όπως διαγραφές χρεών, μη ανταποδοτικές μεταβιβάσεις, όπως εμβάσματα εργαζομένων και μη καταγεγραμμένη φυγή κεφαλαίου (περισσότερο για αυτό παρακάτω). Αυτό που ανακάλυψαν είναι ότι η ροή χρήματος από τις πλούσιες προς τις φτωχές χώρες ωχριά μπροστά στη ροή προς την αντίθετη κατεύθυνση.

Το 2012, την τελευταία χρονιά με διαθέσιμα δεδομένα, **οι αναπτυσσόμενες χώρες έλαβαν σύνολο 1,3 τρις \$, συμπεριλαμβάνοντας όλα τα προγράμματα βοήθειας, τις επενδύσεις και εισοδήματα από το εξωτερικό. Αλλά την ίδια χρονιά περίπου 3,3 τρις \$ εξήλθαν από αυτές.** Με άλλα λόγια, οι αναπτυσσόμενες χώρες έστειλαν γύρω στα 2 τρις \$ περισσότερα στον υπόλοιπο κόσμο από ότι έλαβαν. **Αν δούμε όλα τα χρόνια από το 1980, αυτές οι συνολικές εκροές αθροίζονται σε 16,3 τρις \$** - τόσα είναι τα λεφτά που έχουν ξεζουμιστεί από τον παγκόσμιο Νότο τις τελευταίες λίγες δεκαετίες. [η έμφαση δικιά μας, σ.τ.μ.]

Οι αναπτυσσόμενες χώρες έχουν δώσει πάνω από 4,2 τρις \$ μόνο για πληρωμές τόκων από το 1980 – μια απευθείας μεταφορά χρήματος στις μεγάλες τράπεζες της Νέας Υόρκης και του Λονδίνου [η έμφαση δικιά μας, σ.τ.μ.], σε σύγκριση με την οποία η βοήθεια που έχουν λάβει στην ίδια περίοδο ωχριά. Άλλη μια μεγάλη συμβολή στο εισόδημα που βγάζουν οι ξένοι από τις επενδύσεις τους στις αναπτυσσόμενες χώρες και μετά επαναπατρίζουν. Όμως, το μεγαλύτερο κομμάτι των εκροών έχει να κάνει με την μη καταγεγραμμένη – και συχνά παράνομη – φυγή

κεφαλαίου. Το GFI υπολογίζει ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες έχουν χάσει συνολικά 13,4 τρις \$ μέσω μη καταγεγραμμένης φυγής κεφαλαίων από το 1980.

Οι περισσότερες από αυτές τις μη καταγεγραμμένες εκροές γίνονται μέσω του διεθνούς εμπορικού συστήματος. Βασικά, οι εταιρίες – ξένες όπως και ντόπιες – αναφέρουν ψεύτικες τιμές στα εμπορικά τιμολόγια τους ώστε να φυγαδεύσουν χρήματα έξω από τις αναπτυσσόμενες χώρες και απευθείας σε φορολογικούς παραδείσους και σε δικαιοδοσίες [οικονομικού, σ.τ.μ.] απορρήτου, μια πρακτική γνωστή και σαν «ψευδής εμπορική τιμολόγηση»²¹. Συνήθως ο στόχος είναι η αποφυγή φόρων, αλλά μερικές φορές αυτή η πρακτική χρησιμοποιείται για ξέπλυμα χρήματος ή για παράκαμψη κεφαλαιακών ελέγχων. Το 2012, οι αναπτυσσόμενες χώρες έχασαν 700 δις \$ μέσω ψευδούς τιμολόγησης, ποσό που ξεπερνούσε τις απολαβές προγραμμάτων βοήθειας κατά πέντε φορές.

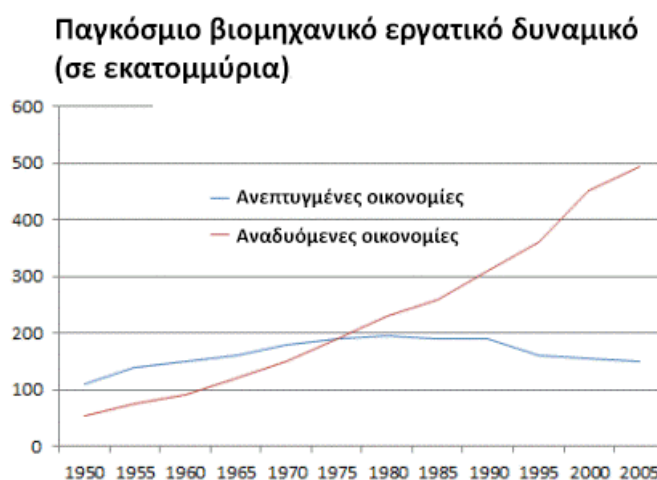
Μια καινούργια φάση του ιμπεριαλισμού μπροστά μας;

Αυτοί που χαράζουν τη στρατηγική του κεφαλαίου ανησυχούν ότι τα Τραμποοικονομικά [Trumponomics, σ.τ.μ.] θα κάνουν την κατάσταση χειρότερη για την κερδοφορία παγκόσμια. Ο Λορένζο Μπίνι Σμάγκι, πρώην μέλος του εκτελεστικού συμβουλίου της ΕΚΤ και κορυφαίος σχεδιαστής στρατηγικής του χρηματιστικού κεφαλαίου, σχολίασε: «Η προσπάθεια να αντιστραφεί η παγκοσμιοποίηση μπορεί να είναι επιζήμια, ειδικά για την χώρα που θα κάνει το πρώτο βήμα. Είναι οι ανεπτυγμένες οικονομίες που αντιμετωπίζουν τις μεγαλύτερες προκλήσεις στο πιο πρόσφατό της κύμα, γι' αυτό και τα κινήματα κατά της παγκοσμιοποίησης κερδίζουν υποστήριξη και οι κυβερνήσεις μπαίνουν στον πειρασμό να γίνουν εσωστρεφείς. Ωστόσο, καθώς οι οικονομίες τους είναι τόσο μεγάλες και τόσο δεμένες με τον ιστό της παγκοσμιοποίησης, δεν μπορούν να αντιστρέψουν την πορεία της, εκτός κι αν οι αναδυόμενες οικονομίες επίσης υποχωρήσουν»²².

Η παγκόσμια οικονομία είναι σε μια Μακρά Ύφεση. Όμως, ο παγκόσμιος καπιταλισμός δεν θα μείνει σε κατάσταση κατάρρευσης. Εντέλει, μάλλον μετά από άλλη μια κρίση που θα καταστρέψει επαρκή αξία (από την αξία των μέσων παραγωγής, πλασματικού κεφαλαίου και απασχόλησης) η κερδοφορία για τα εναπομείναντα κεφάλαια θα ξανανέβει ώστε να ξεκινήσει ένα νέο ανοδικό κύμα επενδύσεων και ανάπτυξης. Αυτό υποθέτει φυσικά ότι η πάλη των τάξεων δεν θα οδηγήσει στο να θριαμβεύσουν οι δυνάμεις της εργασίας επί του κεφαλαίου σε κάποια από τις κύριες ιμπεριαλιστικές οικονομίες.

Ένα καινούργιο κύμα παγκοσμιοποίησης είναι επομένως πιθανό. Υπάρχουν ακόμα περισσότερα ανθρώπινα πλάσματα στον κόσμο προς εκμετάλλευση και πάντα υπάρχουν νέες τεχνολογικές καινοτομίες για να αποτελέσουν τη βάση για ένα νέο κύκλο επέκτασης της αξίας και της υπεραξίας.

Υπάρχουν τεράστιες εφεδρείες εργασίας ακόμα αναξιοποίητες, ειδικά στην Αφρική. Οι τελευταίες εκτιμήσεις του ΟΗΕ για τις οικονομίες της υψηλίου δείχνουν την Αφρική να κυριαρχεί όσον αφορά στην πληθυσμιακή αύξηση τα επόμενα 90 χρόνια καθώς οι πληθυσμοί πολλών ανεπτυγμένων οικονομιών και της Κίνας θα συρρικνωθούν²³. Ο πληθυσμός της Αφρικής αναμένεται να υπερτετραπλασιαστεί σε μόλις 90 χρόνια, ενώ της Ασίας θα συνεχίσει να αυξάνει, αλλά θα κορυφωθεί σε περίπου 50 χρόνια, όποτε και θα αρχίσει να ελαττώνεται.

Πηγή: Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (2016)²⁴

Μπορεί ο καπιταλισμός να λάβει μια ώθηση προς τα εμπρός εκμεταλλευόμενος τους εκατοντάδες εκατομμύρια νεοεισερχόμενους στο εργατικό δυναμικό της Ασίας, Νότιας Αμερικής και Μέσης Ανατολής; Ενώ το βιομηχανικό εργατικό δυναμικό στις ώριμες καπιταλιστικές οικονομίες έχει ελαττωθεί σε κάτω από 150 εκατομμύρια, στις αναδυόμενες οικονομίες τώρα είναι στα 500 εκατομμύρια, έχοντας ξεπεράσει σε μέγεθος το βιομηχανικό εργατικό δυναμικό των ιμπεριαλιστικών χωρών από τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Επιπλέον, υπάρχει ένας μεγάλος εφεδρικός στρατός εργασίας – αποτελούμενος από ανέργους, υποαπασχολούμενους ή μη εργαζόμενους ενήλικες – άλλων 2,3 δισεκατομμυρίων δυνητικά εκμεταλλεύσιμων για παραγωγή νέας αξίας.

Οι υπηρεσίες πληροφοριών των ΗΠΑ επίσης έχουν ασχοληθεί με τις εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία. Το Γραφείο του Υπουργού Εθνικών Πληροφοριών (DNI) δημοσίευσε την τελευταία του

έκθεση, 'Παγκόσμιες Τάσεις: Το Παράδοξο της Προόδου'²⁵, η οποία «εξερευνά τάσεις και σενάρια για τα επόμενα 20 χρόνια». Και το υπουργείο νομίζει ότι τα πράγματα δεν θα πάνε προς το καλύτερο. **«Στα επόμενα πέντε χρόνια θα δούμε αυξανόμενες εντάσεις εντός και μεταξύ χωρών. Η παγκόσμια ανάπτυξη θα επιβραδυνθεί, καθώς αυξανόμενα σύνθετες παγκόσμιες προκλήσεις επίκεινται».** [έμφαση στο πρωτότυπο, σ.τ.μ.]

Ποια είναι η απάντηση; Λοιπόν, αυτό το σχόλιο του DNI είναι χωρίς φτιασίδα: **«Θα είναι δελεαστικό να επιβληθεί τάξη σε αυτό το προφανές χάος, αλλά αυτό εντέλει θα είναι εξαιρετικά πολυδάπανο βραχυπρόθεσμα και θα αποτύχει μακροπρόθεσμα.** Υπερέχοντες ενδυναμωμένοι και μεταδιδόμενοι παράγοντες σε πολλαπλά πεδία θα απαιτούν απaráδεκτα πολλούς πόρους σε μια εποχή βραδείας ανάπτυξης, δημοσιονομικών ορίων και βαρών χρέους. Μια τέτοια οδός εγχώρια, θα είναι το τέλος της δημοκρατίας, με αποτέλεσμα τον αυταρχισμό ή την αστάθεια, ή και τα δυο. Αν και η υλική δύναμη θα παραμείνει ουσιαστική για την γεωπολιτική και κρατική ισχύ, οι πιο δυνατοί παράγοντες του μέλλοντος θα αντλούν [δύναμη, σ.τ.μ.] από δίκτυα, σχέσεις και πληροφορίες για να ανταγωνιστούν και να συνεργαστούν. Αυτό είναι το δίδαγμα της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων του 1900, ακόμα κι αν αυτές οι δυνάμεις έπρεπε να το μάθουν και να το ξαναμάθουν». [η έμφαση του M. Ρόμπερτς]

Με άλλα λόγια, αν και θα ήταν κατά πολύ προτιμότερο απλά να συντρίψουν οποιαδήποτε αντίσταση και να «επιβάλλουν την τάξη» με βάση τα συμφέροντά τους οι ΗΠΑ, αυτό μάλλον δεν είναι εφικτό με μια αδύναμη παγκόσμια οικονομία και έλλειψη κονδυλίων. Καλύτερα να προσπαθήσουν να «αντλήσουν από δίκτυα, σχέσεις και πληροφορίες» (δηλαδή να κατασκοπεύουν και να χειραγωγούν) για να επιτύχουν «συνεργασία».

Αλλά δεν θα είναι εύκολο να διατηρήσουν την αμερικάνικη κυριαρχία και την εξουσία του κεφαλαίου, συμπεραίνει η έκθεση του υπουργείου πληροφοριών, καθώς η παγκοσμιοποίηση «κένωσε τις Δυτικές μεσαίες τάξεις (διάβαζε τις εργατικές τάξεις) και υποδαύλισε μια απώθηση προς την παγκοσμιοποίηση». Επιπλέον, «οι ροές μετανάστευσης τώρα είναι μεγαλύτερες από τα προηγούμενα 70 χρόνια, υψώνοντας το φάντασμα των άδειων προνοιακών ταμείων και του αυξημένου ανταγωνισμού για δουλειές, και ενισχύοντας τοπικιστικές²⁶ και αντι-ελίτ παρορμήσεις». Και «η αργή ανάπτυξη συν οι αναταράξεις τεχνολογικής προέλευσης στις αγορές εργασίας θα απειλήσουν τη μείωση της φτώχειας και θα αυξήσουν τις εντάσεις εντός χωρών, τροφοδοτώντας τον εθνικισμό που συμβάλει στις εντάσεις μεταξύ χωρών».

Οι υπηρεσίες πληροφοριών των ΗΠΑ εκθέτουν τις δυο αχίλλειες φτέρνες του ιμπεριαλισμού. Η πρώτη είναι η τάση του ποσοστού κέρδους να πέφτει καθώς ο καπιταλισμός συσσωρεύει κεφάλαιο, προκαλώντας αυξημένους ανταγωνισμούς, ακόμα και ζημιολόγους και καταστροφικούς πολέμους. Η δεύτερη είναι η παγκόσμια εργατική τάξη – οι νεκροθάφτες του καπιταλισμού – η οποία μεγαλώνει σε μέγεθος σε όλη την υδρόγειο. Το παγκόσμιο προλεταριάτο ποτέ δεν ήταν μεγαλύτερο στην ιστορία του καπιταλισμού. Με αυτή την έννοια, η προφητεία του Μαρξ στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο 160 χρόνια πριν επιβεβαιώνεται. Σίγουρα η πλειοψηφία του προλεταριάτου τώρα βρίσκεται στον Νότο και όχι τον Βορρά. Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι οι εργάτες του Βορρά δεν θα παίξουν κανένα ρόλο στο τελείωμα του καπιταλισμού. Αντιθέτως, είναι το κλειδί για το τέλος του ιμπεριαλισμού στο κέντρο του.

¹ <https://rupturemagazine.org/2018/01/25/imperialism-globalization-and-the-profitability-of-capital/>

² Καρλ Μαρξ, *Το Κεφάλαιο*, Τόμος 3^{ος}, Κεφάλαιο 15.

³ <https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1916/imp-hsc/>

⁴ Λένιν, *Ο Ιμπεριαλισμός, Ανώτατο Στάδιο του Καπιταλισμού*, σελ. 62, Εκδ. Σύγχρονη Εποχή, 1986.

⁵ https://thenextrecession.files.wordpress.com/2017/07/henryk_grossman_on_imperialism.pdf

⁶ Σ.τ.μ.: Οι δείκτες υποδεικνύουν τι είναι η κάθε ποσότητα (δεν πολλαπλασιάζονται). υ: η υπεραξία, μ: το μεταβλητό κεφάλαιο, σ: το σταθερό κεφάλαιο, Α: μονάδες αξίας, Κ: μονάδες τιμής.

⁷ <http://archive.nordregio.se/en/Metameny/About-Nordregio/Journal-of-Nordregio/2008/Journal-of-Nordregio-no-1-2008/The-Three-Waves-of-Globalisation/index.html>

⁸ SOURCE: For 1870-2000: Maurice Obstfeld & Alan M. Taylor, *Global Capital Markets: Integration, Crisis and Growth* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), pp. 52-53, Table 2-1. For 2003: asset data from Philip Lane & Gian Maria Milesi-Ferretti. 'The External Wealth of Nations Mark II: Revisited and Extended Estimates of Foreign Assets and Liabilities, 1970-2004', *Journal of International Economics*, 2007, No. 73, pp. 223-250 (data appendix, www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2006/data/wp0669.zip); GDP data from World Bank online, *World Development Indicators* (online data downloaded on June 21, 2009).

⁹ McKinsey, Financial globalization: retreat or reset?, 2013:

https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Featured%20Insights/Global%20Capital%20Markets/Financial%20globalization/MGI_Financial_globalization_Full_report_Mar2013.ashx

-
- ¹⁰ Tony Norfield, *The City*, Verso Books, 2016
- ¹¹ <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0104655>
- ¹² IMF Global Financial Stability Report, October 2017, p5.:
<https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2017/09/27/global-financial-stability-report-october-2017>
- ¹³ <https://economicsofimperialism.blogspot.com/2012/11/imperialism-by-numbers-amendment.html>
- ¹⁴ M Roberts, *The Long Depression*, 2016, Haymarket Books
- ¹⁵ CPB World Trade Monitor, November 2016, <http://www.cpb.nl/en/figure/cpb-world-trade-monitor-november-2016>
- ¹⁶ IMF World Economic Outlook, October 2016, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/02/>
- ¹⁷ [*Turbulence ahead: Renewing consensus amidst greater volatility*](#), McKinsey Global Institute, September 2016
- ¹⁸ Deutsche Bank, Long-Term Asset Return Study, strategists Jim Reid, Nick Burns, and Sukanto Chanda,
<http://uk.businessinsider.com/deutsche-bank-on-the-end-of-an-economic-era-2016-9?r=US&IR=T>
- ¹⁹ John Smith, *Imperialism in the Twenty-First Century: Globalization, Super-Exploitation, and Capitalism's Final Crisis*, Monthly Review Press, 2016
- ²⁰ <https://www.imf.org/~media/Websites/IMF/imported-flagship-issues/external/pubs/ft/weo/2016/02/pdf/c2pdf.ashx>
- ²¹ <https://www.gfintegrity.org/issue/trade-misinvoicing/>
- ²² <https://www.ft.com/content/0c777dda-bed4-326e-b130-2ab08079e5a9>
- ²³ UN World Population Prospects, 2015 Revision,
http://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key_Findings_WPP_2015.pdf.
- ²⁴ http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_443480.pdf
- ²⁵ <https://www.dni.gov/files/documents/nic/GT-Full-Report.pdf>
- ²⁶ Σ.τ.μ.: Η χρήση του όρου *nativist* (τοπικιστές) συγκαλύπτει την ξενοφοβία, το ρατσισμό και τη μισαλλοδοξία στην οποία αναφέρεται.